

BUDA ATTILA (1953) Budapest

BUDA ATTILA

Harc az utcákon és a nyilatkozatokban, avagy propaganda és tájékoztatás

Zimándi Pius 1956-os krónikája

A modern kori politika, használjon bár békés vagy harci eszközöket, nem mellőzheti a tervei által célzott csoportok meggyőzését elhatározásának helyességéről, választott módszerének, eszközeinek és azok alkalmazásának szükségszerűségéről, kifinomultságáról, céljai humanizmusáról, a várható eredmények hasznosságáról. Az utóbbi néhány évtizedben ráadásul egyre inkább megszűntek a csak regionális jelentőségű események, hiszen az egész világra sugárzó telekommunikációs csatornák híreikkel, tudósításaikkal a legkisebb helyi eseményt, konfliktust is szinte a történetekkel egy időben ismertté tehetik világszerte, ezáltal földrajzilag távoli területeken is szükségessé válik azok magyarázata. Így aztán rendkívüli mértékben felértékelődött a Janus-arcú propaganda szerepe, amely a tárgyilagos tájékoztatásra törekvő hírektől legfőképpen ideológiai vonatkozásaiban, rábeszélésre törekvő, néha igen finom és szinte észrevehetetlen mozzanataiban különbözik. Kettőssége abban nyilvánul meg, hogy míg elindítója kimondottan a céljai eléréséhez rendelt, jogosnak érzett eszközök egyikeként tekint rá, addig az, aki ellen irányul, természetsszerűleg ellenséges cselekményként értékeli, s nyilvánvalóan beveti vele szemben a maga ellenpropagandáját.

Az alábbiakban ismertetendő emlékirat szerzője, Zimándi Pius 1909-ben született Bezdánban, eredeti neve Zillich István volt. Egyetemi tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte, s Gödöllőn belépett a premontrei rendbe. Irodalomtörténész szeretett volna lenni, különösképp Péterfy Jenővel foglalkozott, máig a legjelentősebb monográfiát ő írta róla. Budafokon volt iskolaigazgató a negyvenes évek végén, de a szerzetesrendek feloszlata előtti órákban barátja, Rónay György magához menekítette a Mandula utcába. Élete hátralévő idejében a Nyelvtudományi Intézetben dolgozott, anyagot gyűjtve a magyar nagyszótár számára, s ettől kezdve a Zimándi István nevet használta. Házigazdája 1956 októberében feleségével együtt a Mátrába utazott üdülni. A Mandula utcai lakásban csak László fiuk, valamint Zimándi Pius maradt. Az egykori szerzetes, a szorgalmas és rendszeres életmódú férfi, aki az őt érdeklő, megérintő benyomásokat egyébként is gyorsírással rögzítette, mintha érezte volna, hogy ez az év különleges lesz. Napi jegyzésekbe kezdett, január elsején, vasárnap írva le az első sorokat, amelyeket ettől kezdve folyamatosan vezetett. Minden megörökített esemény és körülmény a sétái, gyalogos körútjai, budai és pesti élményei során tapasztaltakat foglalta magában. A napló, valójában krónika, az egész évre kiterjed, januártól decemberig, kitekintéssel a következő év Halottak napjáig. A felölelt időszak eseményei miatt három részre osztható feljegyzések a szemtanú hitelességével láttatják a történeteket. Itt ugyan csak az október 23. és november 4. közötti napok Zimándi Pius által látott képének ismertetésére kerül sor, de rendkívül érdekesek mind a megelőző, mind a követő feljegyzések is: 1956 első háromnegyedében a hazai hatalmi viszonyok változása (változatlansága), illetve más előjellel ugyanez november közepétől, a véres erőszak és a lényegi visszarendeződés. A napló különleges jelentőségét emeli ráadásul az a körülmény, hogy írója, amint csak tehetette, megörökítette a közhangulat politikusokat illető vélekedését, illetve változását, s evvel a tankönyvekből és történelmi elemzésekből ki-maradó élményközelség részesévé teheti kései olvasóját.

Tekintsük hát át a legjelentősebb benyomásokat, amelyeket e sorok írója a látottak és tapasztaltak alapján feljegyzésre alkalmasnak gondolt.

•

október 23.

Már a korábbi napokban is igen feszült volt a hangulat a fővárosban, amit elsősorban a hatalomban részt vevők személyének bizonytalansága okozott. Ennek következtében a kommunista párton be-

lül hatalommegtartó és hatalommegszerző irányzatok alakultak ki, amelyeknek egyaránt volt támogató bázisuk. A nap az Írószövetség tüntetést tagadó és a rádió tüntetést tiltó nyilatkozatával kezdődött, s a műegyetemisták pontjaival folytatódott, ezek között a jelentősebbek az orosz csapatok kivonását és a több párton alapuló választásokat követelték. E nyilatkozatot a naplóíró felolvasa munkahelyén, de taps csak akkor tört ki, amikor a Kossuth-címer visszaállítására vonatkozó ponthoz ért. Megörökítette a kormányhatalomnak és a rendőrségnek a tervezett tüntetés engedélyezésével kapcsolatos nézetkülönbségét, s az utóbbi véleményének győzelmét a tüntetés megtartására vonatkozóan. Érzékletesen rögzítette a társadalmi megmozdulássá váló hangulatot, s szót ejtett a szegedi egyetemisták részben azonos, részben különböző pontjairól, valamint a gomba módra szaporodó, különféle intézmények által támogatott, részben egyező, részben különböző követelésekről. Érzékeltette saját munkahelyének engedékenységet a tüntetésen való részvételben. Kora délután bejárta hát a Petőfi-szobor – Bem tér – Margit híd – Parlament körutat. Meghallgatta Sinkovits Imre szavaltát (*Talpra magyar*), regisztrálta Veres Péter feltűnését a Petőfi-szobornál és a Bem téren is, de az Írószövetség pontjait túl terjengősöknek találta. Budán ezekben az órákban boldog felszabadultság és szervezetlenség érződött, ami a *Himnusz*, a *Szózat*, a *Kossuth-nóta* egyszerre felhangzó éneklésében is megmutatkozott. Látott nemzetiszínű zászlókat, kitakart és kivágott címerrel. Bessenyei a *Szózatot* próbálta elmondani a Bem-szobornál, de nem volt hangosítás, alig lehetett hallani, abba is hagyta a vége előtt. A közeli laktanyában a katonák az ablakokban és a tetőn gyülekeztek, aztán az egyik ablakon kidugtak egy Kossuth-címert. Zimándi Pius gyorsképet készített a tömegről is: sok egyetemistát látott, de minden más réteg képviselőjét is megtalálta. A látottakból azt az első következtetést vont le, hogy maguk a rendszer fiataljai hozzák létre a nacionalista forradalmat. Ennek ellenére szkeptikus volt, és nem hitt e második március 15-ben, de azért egy kicsit mégis forradalomnak látta a történeteket: „A kommunistáknak sikerült megcsinálni a nemzeti egységet.” Közben a térre megérkeztek a Lenin-intézet alkalmazottjai és növendékei, akik vörös zászlót tartottak ugyan a magasba, de az új jelszavakat már ők kiabálták legjobban. A krónikás, bár az 1945 után kialakult hatalom elnyomottjának érezte magát, s ezt egykori szerzetesként rendjén lévőnek is tartotta, mégis csodálkozott azon, hogy a tüntetők között munkásokat is látott. Majd teherautók jelentek meg fiatalokkal, s a tömeg, miközben visszaindult Pestre, az ÁVO háza mellett elhaladva füttykoncertbe kezdett – de most még ennek a háznak az ablakában is két nagy nemzetiszínű zászló lógott. Az emberek a parlament előtt Gerő-ellenes jelszavakat skandáltak, Nagy Imre beszédét követelték, de előtte még Veres Pétert, Déry Tibort és Hámos Györgyöt is hallani akarták. Zimándi mindezt nem várta meg, sietett haza, hogy a történeteket megörökítse. Útközben értesült arról, hogy a Sztálin-szobrot a tüntetők ledöntötték, de ezt a hírt kételkedéssel fogadta.

Mivel a feljegyzések készítője számára a közvetlen, személyes benyomások mellett felhasznált másik forrás a magyar és külföldi rádióállomások híreinek anyaga volt, a látottakat folyamatosan egybevetette a hallottakkal. De a magyar adón Gerő Ernő beszédéről lekéselt, csak az MDP PB Központi Bizottságának azonnali összehívásáról értesült.

október 24.

Korán reggel a Magyar Rádió komolyzene sugárzásával kezdte műsorát, majd a fasiszta ellenforradalmár reakciós elemek középületek elleni támadásáról adott hírt, amiért ismét tilossá vált minden gyülekezés. A belügyminiszter is arról beszélt, hogy – mivel az utcák megtisztítása még folyik – a lakosság csak a legszükségesebb esetekben hagyja el lakóhelyét. De közvetítés közben a rádióból lövéseket lehetett hallani. A londoni rádió viszont eltúlzott számú, százezres tüntető tömegről tudósított, egyben a Budapesttel tartott telefonkapcsolat megszakadását jelentette be. Egyéb külföldi hírei között a lengyelországi helyzetet is ismertette, Hruscsov engedékenységet és telefonbeszélgetését Gomulkával; majd kitért a fegyelmezett és békés boroszlói tüntetésre, ahol a katyáni vérfürdő okozóinak kilétét és felelősségét is felvetették.

Itt lépett be Rónay László a történetbe, aki késő éjjelig részt vett a tüntetésben, s a krónikás az ő előző napi élményeit is megörökítette. A Parlament előtt a tömeg csak Sinkovits Imre szavaltát hallgatta meg, mindenki másba belefojtotta a szót, és csak Nagy Imrét akarta hallani. A jelenlévő megerősítette Zimándi Pius néhány órával korábbi benyomását: a magyar kormány közleményével ellentétben nem reakciós elemek, hanem mindenféle réteg, főleg pedig munkások voltak a tüntetők

között. Nagy Imre először a „Kedves elvtársak” megszólítással fordult a téren lévőkhöz, de ezt kifütyülték és tiltakoztak ellene. Ezt követően nyugalomra intett, és biztosított mindenkit, hogy a kívánságok teljesedni fognak. Amikor befejezte, ismét füttykoncert hallatszott. Erre megkérdezte, hogy kinek szól a tiltakozás, a tömeg pedig azt kiabálta: „Vesszen Gerő!” Aztán a tömeg elindult a Rádió felé, ám a Múzeum körúton ismeretlen eredetű lövöldözéssel találkoztak. Volt katona, aki átállt a felkelőkhöz, miközben az ávósoknak mentőautóval szállítottak fegyvereket. A hadsereg katonái tankokban is jelen voltak, a vonulóknak barátságosan integettek. A spontaneitás következtében az eseményeknek ekkor még bizonyos vásári és érdekesség-jellege is volt, sőt a „Hajrá Fradi!” jelszót is lehetett hallani.

A napi jegyzet írása idején azonban már a Liszt Ferenc és a Kosztolányi téren is lövöldözésről számoltak be telefonon az ismerősök. Közben új tagokat választottak be az MDP Központi Vezetőségbe, de az első titkár Gerő Ernő maradt. A rádió továbbra is ellenforradalmi bandák garázdálkodásáról adott hírt, s mivel a magyar hatóságok nem voltak sem a tüntetésre, sem az azt követő eseményekre felkészülve, ezért a Varsói Szerződés értelmében a Szovjetuniótól kértek fegyveres segítséget. A városból ágyúlövészerű zaj és géppisztolysortűz hangjai hallatszottak a Rózsadombra, telefonüzenetek megerősítették a Sztálin úti tankok jelenlétét. A másfél nap eseményei viszont azt mutatták a rádió híradásaival szemben, hogy a magyar nép és a munkások fogtak fegyvert, emiatt a katonaság nem volt hajlandó tüzelni a tüntetőkre, sőt fegyvert osztottak ki közöttük. Mindeközben rém- és ellenőrizhetetlen hírek terjedtek a harcokról és a halottak számáról.

Nagy Imre dél után néhány perccel beszédet mondott a rádióban. Megígérte, hogy akik kettőig leteszik a fegyvert, kegyelmet kapnak. Kilátásba helyezte az 1953-as program végrehajtását, s bejelentette, hogy rövidesen ismertetni fogja saját elképzeléseit. Rendre és konszolidációra van szükség, mert, „a nemzeti felemelkedés előtt állunk”. A rádió továbbá arról tudósított még, hogy a Lánchíd és a Baross tér körül harcolók már le is tették a fegyvert. Ezt követően Tildy Zoltán nyilatkozatát olvasták fel – kár volt, kommentált Zimándi, mert Tildy nem népszerű. Legvégül a Magyar Nők Tanácsa és a Béketanács is felszólított a fegyverletételre, sőt Szepesi Györgyöt is megszólaltatták.

Bár Magyarországon 1956-ban még elég kezdetleges állapotban volt a tömegkommunikáció, a nyomtatott sajtón és a prompt előállított rölapokon kívül csak a rádió képviselte, azért az éter hullámain keresztül a hírek és a nyilatkozatok is harcba szálltak egymással, a hallgatók befolyásolásáért. A második nap ez főképpen a vidék és a főváros különbségének hangsúlyozásában mutatkozott meg. Vidékre ugyanis még nem terjedtek át ekkor a tiltakozások. Igaz, a harcok sem. Budapesten azonban a tiltások és az ígérek ellenére sem akart a lövöldözés csitulni. Az ellenőrizhetetlen valóságtartalmú híreket közlő budapesti rádió helyett ezért az angol nyelvű rádióadás alapján lehetett volna tájékozódni az átállt magyar katonaságról (?) és az emiatt bevetett orosz csapatokról – de ezek a hírek sem voltak teljesen megbízhatók. Ráadásul a szavak értelme és hatóköre folyamatosan kérdéses maradt: a DISZ egyik kommunikációjában például „gyalázatos vérontás” szerepelt, s ezt kibocsátója nyilván csak a fasiszta csőcseléknek elnevezettek tetteire értette. Zimándi Pius azonban jogosan tette fel a költői kérdést: „hát az nem gyalázatos vérontás, hogy oroszokkal lövetnek magyarokra?” Ugyanakkor a budapesti rádióknak a foglyul ejtett felkelőkkel készített riportjából kiderült, hogy a felkelők között gyári munkás, építőmunkás, fiatal fiúk, a népi demokratikus hadsereg tisztjei voltak.

Este Angyalföldön még folytak a csaták. A naplóíró így kommentálta az erről szóló tudósítást: „Csak az nem tetszik nekem, hogy mindenütt úgy állítják be, hogy csak magyar katonák harcolnak a felkelők ellen, az orosz katonákról egy szó sincs! Az ávósokat pedig előszeretettel nevezik magyar »katonák«nak.”

október 25.

Reggel a londoni rádió helyzetelemzése a zavargások egyik okát a régi vezetőség késői leváltásában látta. A magyar rádió adása, mintha kiegészítette volna ezt a véleményt, Nagy Imre miniszterelnökké való kinevezését a parasztság megnyugtatóására használta fel. Nem sokkal később a kormány nyilatkozatot adott közre, mely szerint „a hadsereg, államvédelmi erők, fegyveres munkásárségek” „a szovjet csapatok segítségével” leverték az ellenforradalmi puccskísérletet.

A naplóíró Budáról Pestre, munkahelyére menet a következőket látta: A villamosközlekedés megszűnt, rengeteg gyalogosan munkába igyekvő emberrel találkozott. A Margit körúton tankok álltak, de a viszonyokhoz képest jó étel- és ellátás, nyitva tartó üzleteket talált. A Margit híd budai oldalát géppisztolyos, igazoltató magyar katonák őrizték. A Honvédelmi Minisztérium előtti utcán orosz tankok, teherautók, katonák álltak, de nyugalom volt. A kirakatok, a magyar rádió foztogató bandákról szóló híradásával ellentétben, érintetlenek voltak, pedig néhánynak betörték az üvegét. A Nyugati előtt még láthatók voltak a harcok jelei: orosz csapatok, két halott. Mindenfélé, az utcákon és a nagy belvárosi tereken sok, de fegyelmezett ember tartózkodott. A Nagykörúton lévő orosz könyvesbolt eladótere már üres volt, amikor odaért, könyvei az utcán elégetve, lemezei összetörve, a boltot azonban nem gyújtották fel, mert az épületben lakások is voltak. Baráti beszélgetések nyomán világossá vált, hogy a város több pontján orosz tankok tartózkodtak. Ugyanígy értesült a Sztálin-szobor ledöntésének mozzanatairól is. A körúton állandó, ám elszórt lövöldözést lehetett hallani. Rendőr azonban sehol sem volt. Zimándi Pius így összegezte a látottakat: „Az embernek már reggel az volt a benyomása, hogy a kormány nem ura a helyzetnek, hiszen akkor biztonsági őrzőknak kellett volna cirkálniuk az utcákon, de éppen ezek hiányoztak.” A Rákóczi út felé közeledve egyre több jele látszott a harcoknak, míg a Keleti felé érintetlen volt minden. Az utcák közhangulata a felkelőket pártolta, általánossá vált az a vélemény, hogy a saját nevelése kelt fel a kormány ellen. A vélemények erősen nemzetiek és oroszellenesek voltak, s csak másodsorban kommunistaellenesek. Csúpan az ávosok tartottak ki a kormány mellett, a katonák egy része a felkelőkhez csatlakozott, a rendőrök pedig egyáltalán nem harcoltak. – A végkövetkeztetés: „Nacionalista forradalom ez.”

A Kiskörút felé a Rákóczi úton már komoly harcok nyomaival találkozott: feldöntött villamoskocsik, romos, lövésnyomokat viselő házak, kifosztott kirakatok. Ezt is megörököltette, s azt is, hogy csak itt látott ilyet. Az emberek mindenhol szervezetlenül voltak jelen. A Múzeum épülete sértetlen maradt, bár egy helyen füstölgött, „szerencsére nem a könyvek”, mondja a szerző. Orosz tankok a kereszteződésben, és ellenőrizhetetlen hírek arról, hogy a benn ülők nem lőttek a magyarokra. Viszont maga is tapasztalt barátkozást az orosz katonák és a magyar fiatalok között, akik nemzeti zászlókkal indultak a Parlamenthez – ahol nem sokkal később tüzet nyitottak rájuk. A Kálvin téren letarolt harcmező fogadta. Ismeretlenekkel beszélgetve próbálta tisztázni a harcolók kilétét. – „De kik azok a »mieink«?” – kérdésre azonban zavart hallgatás után, csak általános választ kapott: „Hát akik a néppel tartanak.”

Mivel a munkahelyére is el akart jutni, a Szalay utca felé indult. Itt azonban lövöldözés, feszült hangulat fogadta. A Parlament felé nem is tudott menni, ez már az itt leadott sortűz ideje volt. A Szalay utca környékén mindenhol tankok álltak. Mivel terve meghiúsult, indult vissza Budára. A városban nem ugyanazt találta mindenhol, akadtak városrészek, ahol teljes nyugalom volt, máshol ellenben harcok dúltak. Budán csend volt, viszont élelemért hosszú sorba kellett állni. Itt szembesült Gerő Ernő beszédének és lemondatásának hatásával, ennek következtében revideálta evvel kapcsolatos korábbi véleményét. A *Himnusz* elhangzása után, a nemzeti zászló kitévésének a magyar rádió által sugárzott kívánására megjegyezte: „A kormány ki akarja fogni a vitorlából a szeleket azzal, hogy élére áll a nacionalista mozgalomnak?” Majd azt is bementék, hogy Gerő utóda Kádár lett, erre az utca véleménye csak ennyit változott: na, és most jobb lesz? Miközben élelmiszert vásárolt, tanúja volt, hogy a Statisztikai Hivatal tetejéről eltávolítják a vörös csillagot, a zászlók közepéből kivágják a Rákosi-címert, s a Magyar–Szovjet Társaság kerületi székházának iratai, plakátjai, könyvei a tűz martalékává válnak.

Zimándi Pius azonban nem veszítette el tisztánlátását. Amikor külföldi autósor kanyarodott le a Rózsadombról, s az abban ülők integettek a tömegnek, amely segítős ENSZ-küldötteként azonosította őket, így kommentált: „Éhes disznó makkal álmodik.” Később a rádió ismét mindenkit a hazamenetelre buzdított, ne tüntessenek, még a kormány mellett sem; a kijárási tilalmat azonban senki sem vette komolyan, miként az előzőt sem. Délután Kádár János és Nagy Imre egymás után beszélt a rádióban. Kádár mondanivalóját erősen kommunistaízűnek találta a feljegyzések írója. Nagy Imre sokkal okosabb volt, igaz, az általa „kisszámú ellenforradalmár felbujtóhoz társuló elemek” kitétel-lel nem értett egyet, nem is érthetett, látva a szervezetlenséget. Nagy Imre elismerte, hogy volt alapja az országos elkeseredésnek. Tárgyalást ígért a szovjet csapatok kivonásának ügyében, kien-gesztelődést a harcolókkal szemben. Ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, hogy ne dőljön be senki

a rémhírtjesztésnek, evvel ő is a politikai és fegyveres harccal együtt folytatott kommunikációs offenzívára utalt. Fájdalmának és aggodalmának adott hangot a sok kiontott vér miatt. A békülékeny hang hatására fogalmazódott meg a naplóíróban a következő gondolat: „...mindezt el lehetett volna kerülni, ha már egy-két hónappal előbb adják át az ország vezetését Nagy Imrének, ha leváltják idejében a rákosista elemeket, ha elviszik a Sztálin-szobrot a helyéről, és ha bejelentik, hogy tárgyalnak a szovjet csapatok kivonásáról, még ha ez utóbbi nem is lett volna igaz”.

És talán nem véletlen az sem, hogy ő, aki e másfél év feljegyzései között csak néha lépett egyes szám első személyben az olvasó elé, itt – miközben nagyon szép szavakkal emlékezett meg a radikalom tisztaságáról és nagyszerűségéről – mintegy vallomásként a következő sorokat írta:

„Fáradt vagyok testileg, lelkileg. Ha már nem sikerült a felkelés, szeretném már, ha helyreállna a rend. Az idegfeszültségem reggel tört ki belőlem, Kollárnál, reggelizés közben. Beszámoltam neki, mit láttam, és mikor a halott munkáshoz értem, szabályos sírógörcs fogott el, miközben állandóan ezt hajtogattam: »Énértem haltak meg, azért haltak meg, hogy én szabad legyek«.

Istenem! Milyen elemi erővel él bennem a vágy, hogy még egyszer szabadság legyen ebben az országban, és én még egyszer szabad ember legyek, nem megalázott, másodrendű állampolgár, akit otthonából kikergettek, hivatásától megfosztott és csak megtűrt a kommunista párt.”

október 26.

A magyar rádió a napot ismét a kijárási tilalom meghosszabbításának hírével kezdte. Nagy Imre bejelentette a kormány átalakítását, a londoni rádió pedig hírt adott az átállt orosz katonákról és a Parlament előtti lövöldözésről. Zimándi, bár főleg a nyugati rádióadásokból tájékozódott, egyben kommentálta is a nem megfelelő híreket, ahogy a Szabad Nép vezércikke hangjának megváltozását a rádiós beolvasás után szintén regisztrálta. A városban a lövöldözés, az ágyúzás folytatódott, az önkéntes vöröskeresztes nővéreket is behívták munkára, s az orvosoknak, ápolóknak hosszú szolgálatra kellett készülniük. Ezen a napon már a fegyveres erők hivatásosainak egymás elleni harcát is megörökítette, a nem hivatásosok előző napi összecsapása után. Továbbra is uralkodott az ávós- és kommunistaellenes közhangulat, a felkelők és harcolók bátorítása mellett. Kissé módosított megállapítása szerint a történetek katona- és rendőrpártoló, nacionalista irányulást vettek. Az utcákon katonai autókat, mentőket lehetett látni leginkább, a nemzetiszínű zászlók mellett megjelentek a gyászlobogók is.

A nap során feljegyezte a Parlament előtti lövöldözésről terjedő híreket, annak lehetséges okait, áldozatainak számát. A vidéki megmozdulásokról szóló értesülések hatására ismét módosított korábbi elgondolásán, s úgy gondolta, hogy nagyszabású felkelés bontakozott ki, csak abban volt bizonytalan, hogy az orosz uralom után a kommunista hatalom megdöntésére is sor fog-e kerülni, a célok között legalább, és hogy mit fog szólni ehhez Oroszország. Miközben töprengett azon, hogy tulajdonképpen ki is harcol ki ellen, hallotta a hírt, hogy az Akadémia utcában I. Tóth Zoltán történészprofesszort, aki közvetíteni próbált, agyonlőtték. S míg e hír felkavarta, azt nyilvánvalóan megnyugvással jegyezte fel, hogy nem volt antiszemita, zsidóellenes színezete a felkelésnek, de még a vallásról sem esett szó benne.

A nap végén a kommunista pár központi vezetőségének nyilatkozatát hallotta a rádióban. Az elhangzottakhoz ezt fűzte hozzá: a párt kénytelen meghajolni bizonyos tények előtt, de még mindig nem akar lemondani egyeduralmáról, még mindig magát tekinti az ország urának, hiszen a kormánylistát is ő terjesztette be az első pontja szerint, s amnesztiát is ő ad. A londoni rádió adásából pedig világossá vált számára, Anglia nem tud segíteni, mert abból világháború lenne.

október 27.

Napközben kijárási tilalom, éjszaka ágyúzás. Ez a nap a párt erőinek újraszerveződését, új hang megtalálását, a munkások között rendfenntartó munkásörsegek szervezésére való felszólítását hozta. Az események közötti tájékozódás csak az egymásnak ellentmondó hazai és külföldi rádióadások alapján volt lehetséges. Zimándi arra a megállapításra jutott, hogy a Nyugat szép szavai segítség nélkül mit sem érnek. A budapesti rádió adásának hangneméből a kormány megszilárdulására következtetett, másfelől a hamis hírekre és a rádió körül letett nagyszámú fegyverre utalva

megjegyezte: „Milyen nagyarányú felkelés lehetett ez, ha még a budapesti rádió is ennyit bevall!” E nap érkeztek az első hírek a munkástanácsok megalakulásáról, amit nagyon szorgalmaztak.

A krónika teljes egészében tartalmazza az új kormány névsorát, elnök: Nagy Imre stb. Pozitívumnak tartotta a sztálinisták kimaradását, de kifogásolta Erdei Ferencet, Bebrits Lajost, Lukács Györgyöt – „aki olyan visszahúzó cikket írt napokkal előbb a Szabad Népből” –, Tildy Zoltánt, Apró Antalt, Molnár Eriket. A listához a szerző ezt fűzte hozzá: „Darvas József jobb lett volna Lukácsnál, mert Lukács széles műveltsége ellenére is korlátolt marxista, Darvas viszont van annyira »rugalmas«, hogy szívvel-lélekkel tud kiszolgálni minden rendszert, és most bizonyára szívvel-lélekkel haladó lenne, hiszen már magára is hintette a bűnbánat hamuját a múltkor egy cikkében.”

A kijárási tilalom továbbra is fennmaradt, a hírek között megjelentek a Széna téri felkelők is. A rádió szerint a Kossuth Akadémia teljes egészében átállt a felkelőkhöz. Azt az ismerősöktől származó információt, hogy az ostrom nem okozott annyi rombolást, mint ez a mostani, így minősítette: „A világ most megtudja, hogy a magyarok nemcsak futballozni tudnak, de tudnak meghalni is a szabadságért. Csekély vigasz ez egy szabadságharc kudarcáért.”

október 28.

A hatodik napon az események a nemzetközi közösséget is elérték, itthon pedig vidéken is eszkalálódtak. A londoni rádió szerint Magyarország ügyének tárgyalása megkezdődött a Biztonsági Tanácsban. Az országba újabb orosz csapatok vonultak be, ezúttal Romániából. Az ÁVO fóti fegyverraktára ellenben a felkelők kezére jutott. Magyaróvárott vérengzés és lincselés követte egymást, Budapesten a Moszkva tér körül alakultak ki harcok.

Mindeközben élni is kellett valahogy, s a naplóíró élelmiszert beszerző körútra indult. Az utcákon embereket, orosz tankokat és mentőautókat látott. Hosszú orosz gépesített katonai alakulat közlekedett Budáról Pestre, a beszámoló alapján az valószínűsíthető, hogy erődemonstráció miatt vonultatták több helyre a városban a kocsikat. Az emberek hangulatát kimondottan orosz-, ÁVO- és kormányellenesnek érezte; nem tetszett az új kormány, és nem bíztak az ENSZ-ben sem. Különösen tüzelte a kedélyeket a parlamenti vérengzés okozta jogos felháborodás. De azért arra is volt kedve, hogy zsánerképpen örökítsen meg egy-egy jelenlévőt, a Szabad Nép forradalmat gyalázó cikkeinek hatását s a Magyar Nemzeti Múzeumot ért hatalmas pusztítást.

Fél hatkor Nagy Imre újabb beszédet tartott a rádióban: béremelést ígért, bejelentette, hogy az orosz csapatok megkezdték kivonulásukat Budapestről, az ÁVO megszűnik, új rendőrséget fognak szervezni, addig azonban a jelenlegi rendőrség, a karhatalom és a felfegyverzett munkások/diákok a rendfenntartó hatalom, visszahozzák a Kossuth-címert, március 15-e nemzeti ünnep lesz, és ami a legfontosabb: tűzszünetet fognak kötni. Minderre Zimándi Pius megjegyezte: „rendes ember: van annyi bölcsessége és bátorsága, hogy ő teszi le a fegyvert”. A beszédet követő zenei blokk – *Bánk bán*-részlet, *Szózat, Rákóczi-induló* – hallatára még maliciózan hozzáfűzte: „beadtak apait-anyait”.

A vidéki események közül ezt a bejelentést tartotta a legfontosabbnak: „A győri katonai parancsnok biztosította a lakosságot, hogy nem lett hűtlen hozzá, ez is a felkelőkhöz tartozott, és hogy ők nem a régi kapitalista világ visszaállításáért harcoltak.” Nyomban ezt követően megemlítette a balinkai bányászok tiszta és szabad választást igénylő kívánságát is, amiről Nagy Imre élénken hallgatott, mert tudta, hogy ez a rendszer bukását jelentené. A rádió esti tudósítása szerint fegyverletétel következett be a Moszkva téren, a Kilián laktanyában és a Corvin mozi körül is. A XII. kerületben megalakult a „nemzeti forradalmi bizottság”; „új fogalom, és nyilván nem a pártért alakult” – tette hozzá a naplóíró.

október 29.

A nap csöndben, lövöldözés nélküli reggellel kezdődött. A budapesti rádió szerint a Széna tériek Nagy Imre beszéde után megadták magukat. Az angol rádió ellenben arról tudósított, hogy a magyar kormány tiltakozását fejezte ki a magyarországi eseményeknek a Biztonsági Tanács elé vitele ellen. Ezt viszont a hazai rádió nem mondta be, a naplóíró szerint azért nem, mivel tudják, hogy ez népszerűtlen lépés lenne. Napközben (rém)hírek terjedtek Farkas Mihály és Farkas Vladimir agyon-

lövéséről, amit Zimándi Pius azért sajnált különösképpen, mert velük sok, Rákosira nézve terhelő adat szállt (volna) sírba.

A londoni rádió nem sokkal később számolt be a Biztonsági Tanács üléséről, amelyen Oroszország tiltakozott a Magyarországon történtek napirendre kerülése ellen, és a Nyugatot vádolta a felkelők tevékenységének szításával és segítségével, az eseményeknek szerinte ugyanis kizárólag csak belügyi vonatkozásaik vannak. Ezen a lényeges ponton elmaradt a kommentár, a naplóíró csak rögzítette mindazt, ami a BT előtt történt, pontosabban nem történt, s ezzel minden minősítésnél pontosabban jelezte egyfelől a hatalmi viszonyokat, másfelől Magyarország világpolitikai jelentéktelenségét.

Közben a budapesti rádió híradása szerint megalakult az Országos Nemzeti Bizottság. Zimándi feljegyezte kételyeit: vajon hogyan fog a megalakuló új szervezetekbe, valamint a forradalmi tanácsokba beleilleni a kommunista párt, amely a hatalom birtokosa maradt, s amely továbbra is a saját tulajdonának tekinti az országot és népét? Az előző napi harcok után, bár a városban elszórt lövöldözések és áldozatok is vannak, feltűntek az élet újraindulásának jelei, s a szovjet csapatok is megkezdték a kivonulást Budapestről. Megindult a fogaskerekű és a földalatti, a gyárak és üzemek dolgozói is lassan ismét felvették a munkát. A budapesti rádió nagy nehezen beszámolt arról, hogy a kormány nem helyesli a magyar ügynek a Biztonsági Tanács elé vitelét.

A naplóíró postára indult, aztán átment Pestre. Az utcákon sok magyar és orosz katonát, rendőrt, tankokat látott. Budán bejelentették a Kisgazdapárt nagygyűlését, sokan arra igyekeztek. Ezek az órák a polgári pártok megjelenésének idejét hozták. Zimándi Pius kimondatlanul is felismerte, hogy a közhangulat lassan szembefordult a kommunista párt egyeduralmához, egypártrendszer megvalósító kormányzásával. Erre utaltak az ELTE új lapjának cikkei, az új címer megjelenése. Ugyanakkor Nagy Imre védelmet élvezett, az orosz csapatokat sem ő hívta rendcsinálásra, Rákosi, Hegedűs, Gerő pedig felelni fognak tetteikért. A Széna tér környéke valóságos csatatér látványát nyújtotta, Pesten a Kilián laktanya környékén ráadásul még tényleges harcot folytattak a magyar egységek az oroszok ellen. Mindezt értetlenül szemlélte, hiszen mindenki számára világos volt, hogy amíg idegen csapatok vannak Budapesten, igen nehéz lesz a megbékélés.

A hatóságok bejelentették Bebrits Lajos lemondását, az ÁVO megszüntetését, Sztálin neveinek eltüntetését a város elnevezéseiből s a korábbi címer eltávolítását mindenhol. Megkezdődött a külföldi segítségnyújtás, amely elsősorban gyógyszerekből, élelmiszerekből és vérből állt. A harcoló egységek fegyvereinek átadásával párhuzamosan a korábbi megegyezés alapján a szovjet csapatokat magyar alakulatok váltották fel. Ezeknek a legújabb neve: „ellenállási csoportok” lett. A képlekeny és változó megnevezések hatására a naplóíró azon töprengett, mintha a jövőt látta volna, hogy vajon az elmúlt napok harcainak emléke milyen néven marad meg majd a nép nyelvén: felkelés, forradalom, szabadságharc? S továbbra is kételkedett: „A fegyverek leadása után 24 órán belül a szovjet csapatok megkezdik kivonulásukat a főváros területéről. De miért csak *után* és miért csak *megkezdik*? Hátha itt maradnak! Ez nem tetszik nekem. Nagy Imre tegnap nem ezt ígérte.”

A budapesti viszonylagos nyugalom mellett vidéken, ahová a fővárosi megmozdulások csak késlekedés után értek el, egyes helyeken tiltakozó gyűléseket tartottak, a miskolci tüntetés ávós sortűzzel fejeződött be. Tatabányán sztrájkoltak a bányászok az orosz csapatok jelenléte miatt, új, független, demokratikus kormányt követelnek. Az e napi feljegyzések tartalmazzák az egyetlen humoros történetet. Főhőse Darvas József, akit előbb őrizetbe akartak venni, majd megelégedtek azal, hogy aláírt egy iratot, mely szerint ő csirkefogó.

október 30.

A nap során folytatódott a normális élet megindulása. A rádióban ismét elhangzott az esti mese, a dorogi bányászok újra felvették a munkát, a MOM dolgozói követelték a magyar ENSZ-kiküldöttek leváltását. A napi gondok – például az ágyúzások miatt kitért ablakok beüvegezése – fontosabbak lettek, mint a politika. Ezek az órák egyébként is a nyilatkozatok jegyében teltek. Az angol külügyminiszter elítélte az orosz csapatok és az ávósok ténykedéseit. Az orosz külügyminiszter ellenben azt nyilatkozta, hogy csapataik már nem harcolnak, ám csak akkor vonulnak ki, ha minden felkelő letette a fegyvert. Zsukov marsall ráduplázott erre: az oroszok csak akkor vonulhatnak ki Magyarországról, ha ebbe a Varsói Szerződés minden tagállama beleegyezik, és különben

sem kellett ide orosz csapatokat vezényelni, mert volt az országban annyi, amennyivel leverheték a harcolókat.

Zimándi Pius ekkor reális számvetést készített a történekről: elérte-e célját a magyar forradalom? Az önmagának feltett kérdésre a következő célokat és eredményeket vette számba: 1. Az oroszoktól független, demokratikus, szocialista Magyarország – ezt a jövő dönti el. 2. Az orosz csapatok kivonulása – Zsukov nyilatkozata után erről szó sem lehet, legfeljebb valami lazulás várható. Kérdés, hogy mit akarnak az oroszok csinálni. 3. A jelenségek és a nép kívánságai arra mutatnak, hogy szocializmust kívánnak, amit azonban nem gondolnak azonosnak a kommunizmussal. – Ez a cél sincs elérve. Eredmény azonban az ÁVO megszűnése, feltéve, ha a valóságban is bekövetkezik. Eredmény ezenkívül a nemzeti egység. Azt gondolta, hogy ennek következménye lesz a várható demokratizálódás és a várható nagyobb szabadság.

A nap során újabb körutat tett Budán és Pesten. Az orosz csapatokat még mindig az utcákon látta, s az embereket csak az a vágy hajtotta, hogy hagyják el végre a várost. Erről szóltak, más követelések mellett, az egyre radikalizálódó röpiratok is. Általános sztrájkot mondtak ki mindaddig, amíg ez a kívánság nem teljesül. Nagy Imre népszerűsége fogyóban volt, s felmerült Mindszenty neve az utca emberének száján. A feljegyzések írója a miniszterelnök népszerűségének csökkenését nem nézte örömmel, mert „igaz, hogy ő is csak kommunista, de ettől eltekintve derék magyar ember (ritka a kommunistában), és kit tegyünk helyébe?” Hírek érkeztek a Köztársaság téri székház ostromáról. Az elmúlt időszakot a következőképpen foglalta össze: Jelen van Magyarországon az orosz hadsereg, és szövetségese az ÁVO. Ezek az orosz uralom meghosszabbítását akarják. Velük szemben áll a magyar nép a rendőrséggel, valamint a hadsereggel. A kettő között pedig lebeg Nagy Imre és kormánya, amely nem volt népszerű már megalakulásakor sem, de most ezt tovább rontotta az orosz csapatok maradása. Sztrájkok és tüntetések lettek ennek a következményei. A fő kérdés a naplói szerint, hogy mit akar az orosz; az ellenőrizhetetlen mendemondákból azt valószínűsítette, hogy még ők sem tudják, mi is történjen.

A budapesti rádió bejelentette: választás lesz a kommunista, a szociáldemokrata, a független kigazda és a parasztpárt részvételével. A tényt Zimándi Pius nagy eredményként értékelte, csak az volt a baj, hogy mindegyik (pontosabban a vezetők) korábban lefeküdt a kommunista pártnak, ezért tulajdonképpen hiteltelenné váltak. A többpárti átalakulás kezdeteiről a londoni rádió is beszámolt, egyben óvatosságra is intett, mert olyanok szerepelnek benne (Tildy és Erdei), akik kiszolgálták a kommunizmust.

október 31.

A hónap utolsó napjára a rádió neve is kiegészült, önmegnevezése Szabad Kossuth Rádióvá lett, s rajta keresztül a „nemzeti kormány” tagjai szóltak a nemzethez. Nagy Imre több, igen fontos változást jelentett be: az egypártrendszer megszűnését, az 1945-ös koalíciós platform felújítását, október 23-nak nemzeti ünneppé nevezését, nemzetőrség és forradalmi tanácsok felállítását; azaz a kormány a forradalom élére állt. A Hétfői Hírek cenzúrázatlan vidéki körképe alapján lehetett tájékozódni a korábbi vidéki összecsapásokról. Egy vidéki tanár érdekes elméletet alkotott arról, hogy a harcolók között miért volt annyi fiatal; velük ugyanis a párt nem tudott és nem is akart mit kezdeni, s emiatt találtak tevékenységet és értelmet a forradalomban.

Mindszenty József előző esti kiszabadítása és Budapestre érkezése kapcsán Zimándi Pius ismét megállapította, hogy nem csupán antiszemitizmussal nem lehetett találkozni, de vallási követelésekkel sem, hiszen ami történt, az teljesen laikus forradalom. Igen kellemetlen világpolitikai hírként értékelte Izrael és Egyiptom háborúskodását. Budapesten az újra lehetőséget kapott pártok gyűléseket tartottak, de a naplói bizalmatlan volt velük szemben, mert a dolgok ismétlődésétől tartott. „Új, gerincesebb pártokra van szükség, a régi pártoknál pedig új, gerincesebb vezetőkre.” A Szabad Kossuth Rádió a nap folyamán a felkelt forradalmi erők és a néphadsereg forradalmi tanácsának követeléseit olvasta fel, amelyek között a legsúlyosabb a Varsói Szerződés felmondása volt.

Rendszeres sétája közben még mindig zsúfoltságot és nyugalmat érzékelt, bár mindenhol a harcok nyomaival és az orosz katonák jelenlétével találkozott. Olyan röpcédula került a kezébe, amely Nagy Imrét mentette ugyan a történekt, az oroszok behívásának felelőssége alól, de egyben fel is szólította, hogy mindenben határolódjon el a korábbi eseményektől és személyektől. Teher-

autókat látott fegyveres fiatalokkal, akik ávosokra vadásztak. A Köztársaság téri lincselést természetesen nem helyeselte, de megértette, és remélte, hogy mindez elretentésül fog szolgálni a jövőben a hasonló (ávós) viselkedések meggátolásában. A tovább normalizálódó élet jeleként értékelte a sör- és virágárusítás megjelenését, valamint egy újabb megszólítás, a „polgártársak” terjedését. Az eseményekre koncentrálódó figyelem feszülésének csökkenését mutatta, hogy Maléter Pál honvédelmi miniszteri kinevezését a véletlenül kezébe került, *Sztálint köszöntjük* című antológia szerzőinek olvasásával ellenpontozta. S amíg a belpolitikában kedvező – az újjáalakuló pártok a kompromittálódott vezetőket nem választották meg –, addig a külpolitikában kedvezőtlen fordulat következett be: az angolok és a franciák megszállták a Szezei-csatornát.

A kilencedik napon már a visszanezésre és az értékelésre is elég volt a távlat: „A forradalom tulajdonképpen úgy kezdődött, hogy a kommunista párt elégedetlen elemei mozgósították az egyetemi ifjúságot a lengyelek és Nagy Imre melletti tüntetésre.”

november 1.

Zimándi Pius szokásos, nap közben tett sétája során a Nagykörúton, a Baross utca és az Üllői út között, s a laktanyánál az elmúlt harcok jeleit vette számba. „Vajon eltűr ilyen pofont egy ekkora hatalom, mint az orosz?” Megnézte a Köztársaság teret, ahol még mindig keresték a föld alatti rejtékhelyet, s az Akácfa utcában a Sztálin-szobor maradványait is. Utóbbi egyre fogyott, mert igen sokan szerettek volna egy-egy darabot belőle emlékül.

Egy hét óta ez volt az első, igazán zavartalan, békés nap. Az utcákon újságárusok, rikkancsok kínálták a gomba módra keletkezett lapokat, mint évekkal azelőtt. A rádióban vallásos lemezek szolgáltatták a zenét. Mozgolódott a Keresztény Demokrata Néppárt is, de Zimándi Pius véleménye szerint alig volt garnitúrájuk, főleg vezető személyiséggel nem rendelkeztek. Ebből a szempontból még a kommunisták álltak a legjobban, főleg a börtönviseltek újbóli politikálása miatt. A külföldi rádiókat azonban zavarták, nem úgy, mint a korábbi napokban. Nagy Imre közölte a szovjet követtel, hogy Magyarország kilép a Varsói Szerződésből, és tiltakozott a szovjet csapatok ismételt behozatala ellen. Este személyesen jelentette be a rádióban az ország semlegességét. A sötétség beállta után a házak ablakaiban egymás után gyulladtak ki a kis gyertyák a halottak emlékére.

november 2.

Halottak napján minden zárva tartott, a város csendes és kihalt volt. A naplóban melankolikus sorok olvashatók, de „Nem a halottak napja és a kihalt város ejt ebbe a komorkás hangulatba, hanem az orosz csapatok állandó áramlása az ország belsejébe”. Nagy Imre táviratozott is emiatt az Egyesült Nemzetek Szervezetének. Zimándi Pius azonban nem bízott a BT-ben, mert felismerte, hogy igen rosszkor történt az Egyiptom elleni angol–francia akció. Az oroszok pedig, semmitől sem zavartatva, lassan elfoglalták keleten és nyugaton az ország stratégiai fontos pontjait.

A belpolitikai helyzet fontos jellemzője lett a sok lap és a sok párt. A naplóíró részletes sajtószemlével jellemezte az új állapotot. A kommunista párt (MDP) feloszlott, és Magyar Szocialista Munkáspárt néven alakult újjá. A Nemzeti Parasztpárt is nevet váltott, Petőfi Párttá lett, de a feljegyzések készítője így is a politikai dilettánsok pártjának tartotta: Kodály Zoltánt kívánták ugyanis egy mindenképp létező tanács elnökévé tenni, amely a legfőbb hatalom birtokosa is, és három napon belül meg akarták szavaztatni az országot a sztrájkról meg a semlegességről. Zimándi Pius realitásérzékét dicséri, hogy a sztrájkok megszüntetését az orosz csapatok kivonulásához kötő felfogást túlzó álláspontnak tartotta. Feljegyezte a Nemzetközi Vöröskereszt felszólítását a genfi egyezmények betartására; ez a kívánság a népitéletek ellen szólt.

Mivel ezen a napon a fővárosban különösebb említésre méltó események nem történtek, Zimándi Pius egymással laza kapcsolatban álló, apró történeteket jegyzett fel, főleg a korábban harcoló fiatal gyerekekről. Látta, hogy a tisztek ismét a régi helyre varrták az egyenruhán a rangjelzéseket, s a Népakarat riportja nyomán megörökítette az ország átlagos életszínvonalát sokszorosan meghaladó, anyagi jólétről tanúskodó Rákosi-villát, amelynek lakója ráadásul hatalomadó pártjának minimális tagdíjat fizetett csupán. A bizonytalan viszonyokra és az ismeretlen jövőre utaltak az árdrágítás, áruhalmozás jelenségei, illetve a bankokban lévő pénzbetétek összegeinek csökkenése.

Az utca emberének hangulata szerint a három legnépszerűbb ember Maláter Pál, Mindszenty József és Nagy Imre volt. S mintha a jelen már történelemmé vált volna, úgy foglalta össze a naplóíró Maláter Pál csatlakozását a fegyveres ellenállókhoz, a rádió stúdiójánál történt eseményeket, az ávósok ottani tüzelését, valamint Hegedüs miniszterelnök október 23-i, a Parlamentben elhangzott szavait, amelyekben ellenforradalmi reakciós elemekről beszélt, s megelőlegezte, hogy oroszokkal fognak rájuk lövetni.

november 3.

Érezhetően nőtt Budapesten a bizonytalanság, sok ember tartózkodott folyamatosan az utcákon, fegyveres járőrök egységei és fokozott vásárlási láz jellemezte a helyzetet. Minden gondolat egy kérdés körül forgott: mit fog csinálni az orosz? A krónikás szerint a nemzet el volt szánva a védekezésre. Bár a kormányt átalakították, s tagja lett többek között Kovács Béla, Bibó István, Kéthly Anna is, Zimándi Pius pesszimizmusa nem csitult. Este 20 órakor Mindszenty beszédet tartott a rádióban, a volt szerzetes tartott ettől, de szerencsére restaurálásról nem esett szó, csak a főpap hangja hallatszott eléggé nagyképűnek – legalábbis az őt hallgató szerint. Már csak történetek, legendák olvashatók, amelyek a forradalom tisztaságát mutatták. A napi hírek közül csak az fért a feljegyzések közé, amelyek a sztrájk folyamatos csökkenésére és a hétfői (5-i) általános munkafelvételre vonatkoztak.

november 4.

„A szovjet megtámadott bennünket.” Öt órakor ágyúzásra ébredtek, s néhány perccel később a rádióban Nagy Imre bejelentette, a szovjet csapatok hajnalban támadást intéztek Budapest ellen, nyilván azzal a szándékkal, hogy a törvényes kormányt megdöntsék. A harcok zajai közben a gyorsan repülő hírek is elértek a Rózsadombra, s ezek arról szóltak, hogy az oroszok a hozzájuk tárgyalni ment Malétert lefogták. A túlerő láttán a magyar katonák nem akartak harcolni, a fiataloktól pedig már elszedték a fegyvert.

A november 2-i Irodalmi Újságban megjelent írások ismertetését félbe kellett szakítani, mert a harcok kiterjedése miatt a ház minden lakója lemenekült az óvóhelyre. A nap eseményeit – Nagy Imréék elfogását a Parlamentben (téves hír volt), az oroszok ellen kibontakozó vidéki harcokat – már a Szabad Európa adásából ismerték meg. De folyamatos írásra nem volt lehetőség, másodszor is le kellett menni az óvóhelyre. Zimándi Pius a katonákkal egyetértésben a végsőig való kitartásra buzdító felszólításokkal szemben a további harcot értelmetlennek tartotta.

Egyszer csak a rádió bementa, hogy Kádár János új kormányt alakított. Kádár személyesen ismertette programját, ami tulajdonképpen a Nagy Imre által képviselt pontokat tartalmazta. Szerepelt benne a Varsói Szerződés felmondása, az orosz csapatok kivonulása, a függetlenség... A naplóíró megrendülten sorolta a szavak és a tények hallatlan ellentmondásait: „A programban be nem avatkozás, és a valóságban a szovjet csapatok beavatkozása, a programban szuverenitás, függetlenség, és a valóságban az országnak idegen katonai túlerővel való leigázása. Továbbá ha – a szabad választáson kívül – ugyanaz a programja, mint Nagy Imrének, akkor miért kellett Nagy Imrért ilyen brutálisan elkergetni, ennyi vért ontani, ennyit rombolni? Vagy félnek a szabad választástól? Difficile est satiram non scribere.”

•

Zimándi Pius az általa írásban megörökített időszak teljes egészében tulajdonképpen kívülálló volt és maradt. Emberi kvalitásait mutatja, hogy sem személyes üldözöttsége, sem vallásos meggyőződése nem homályosította el a szemét, leszámítva az ál- és rémhírek ellenőrizhetetlenségét, reálian és mértékadóan örökítette meg azokat a napokat. Természetesen nem szerette a korábbi vezetést, hiszen az intézkedéseivel egész életét lehetetlenné tette, de ettől egyáltalán nem vált elfogulttá. Mivel tulajdonképpen sem a felkelők, sem azok, akik ellen felkeltek, társadalmilag nem álltak vele egy szinten, megőrizte pártatlanságát, s képes volt a valóságot megörökítő, irigylésre méltóan független véleményre. Napi feljegyzései azért is fontosak, mert világosan kiderül belőlük, hogy

A Rókus-kápolna és -kórház, 1956. november 11., akvarell

Az Üllői úti Örökimádás-templom, 1956. november 13., akvarell

A Kilián laktanya sarka és a Ferencz körút vége, 1956. november 30., akvarell

Rákóczi út, Divatcsarnok, 1956. december 8., akvarell

